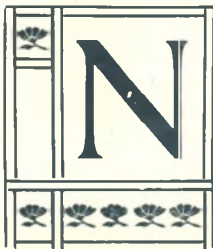

A RAJZOLÁS SZEREPE A KÖNYVNYOMTATÁSBAN

agy huza-vona után végre eljutotunk oda, hogy a mesterszedő nemcsak szedője, hanem díszítő művésze is a munkájának.

A fotomechanikai sokszorosító eljárások nap-nap után való töké-

letesbítése a klisék készítését annyira megkönnyítette, hogy ma már aránylag rövid idő alatt szebbnél-szebb munkaeredményt biztosító ilyen klisék szerezhetők meg mérsékelt áron.

Ehhez járul még az, hogy a legelőkelőbb művészek is szívesen bocsátják rajzoló-ceruzájukat a háladatos grafikai díszítés rendelkezésére, miért is ma már ott tartunk, hogy minden egyébféle díszítmény kezd kiszorulni, helyet adva a valóban minden ízében művészi díszítésnek.

Ha a külföldi nevesebb illusztrált lapok, minő a Graphic, Illustrated News, Illustration, Fliegende Blätter, Meggendorfer, Leipziger Illustrierte Zeitung stb. hirdetés-oldalait megnézzük, meglepetéssel látjuk, hogy a betűöntői keret-díszítések teljesen eltűntek s helyettük majd minden hirdetés művészileg van illusztrálva, vagy közvetlen e célra rajzolt díszítménnyel ékesítve. Ugyanezt láthatjuk a Művészet és az Iparművészet című előkelő magyar folyóiratokban is.

Szembetűnő a művészi közremunkálkodás a modern könyvdíszítésben. Ott is, hol nem közvetlenül a szöveget illusztrálják, hanem csak fejlécekkel, záródíszekkel vagy hasonló díszítményekkel dekorálják a könyvet: eltűnt a betűöntők terméke és — közmegelegedésre — a művészi rajzok uralják a teret.

A betűöntők régóta hatalmas versenytársat láttak a fényképészeti reprodukcióban s ma már körülbelül tisztában lehetnek azzal, hogy díszítő anyaguk túlnyomó része a lomtárba kerül, mert a könyvnyomtatónak sokkal egyszerűbb és hasznosabb díszítő alkalmatosság áll rendelkezésére: a rajzoló-ceruza. Nem lehet azonban mindig a művész az, aki a szükséges rajzot elkészítse; az

egyszerűbb, könnyebb ornamentális rajzok elkészítésének feladata máris a mesterszedőre hárul, amiről alább még bővebben leszen szó.

Az ilyen közvetlen készült díszítésnél önkénytelenül is arra gondol a szakember, hogy holmi anyagi kérdések könnyen útját vágthatják annak. Pedig dehogy! Ha tekintetbe vesszük a tetemes beruházási költséget, amibe a betüöntői díszítőanyag kerülne, hozzászámítva a vázlat-készítés, szedés, esetleg egyik-másik ornamentum alapba vésésének költségét: oda lyukad ki a dolog, hogy a közvetlen rajzolt díszítés talán valamicskével drágább, de e csekély árkülönbözetet teljesen elenyésztetik a kapott előnyök; sőt ez lesz olcsóbbá akkor, ha a készített klisé többször használható, ami pedig legtöbbször lehetséges, nemcsak a munka újbóli megrendelése esetén, amikor a szedés tisztára megtakarítódik, hanem a klisének többszöri egyes és változatos kihasználása által is. A betüöntő díszítő vignettáinak használhatósága pedig tudvalevőleg szintén korlátolt.

Nem csekély előnyöket biztosít a díszítésnek említett módja az eddigivel szemben. Először is elesik — mint már fennebb említém — a tetemes költséggel járó díszítő-anyag beszerzése, amit különben a mai idegesen túlproduktív korszakban sokszor csekély használat után eldobhatunk, mert divatját mulja; aztán mert nincs, hát nem is rongálódik a gyöngé ólomanyag; a díszítő-anyag beszerzésénél elért megtakarítás révén dúsabban gyarapítható a címbetűk készlete; a díszítmények folytatólagos tömör egészet képeznek, nem mint a betüöntői ornamentum, hol az egyes díszítménydarabkák és vonalak között bántó hézagot látunk.

Mesterszedőink az ujabban reájuk róttfeladatnak csak úgy tudnak megfelelni, ha minden rendelkezésükre álló eszközzel tökéletesítik magukat a rajztudásban; sajnos, ez nálunk mindez ideig csak önképzés útján lehetséges. Az igények e téren természetszerűleg növekednek: két-három évtizeddel előbb még fehér holló volt az a szedő, aki véletlenül rajzolni tudott; a régilipcsei szabályoknál a soroknak pusztán vonalakkal való megjelölése unos-untig elég volt. A szabad irány, mint első vonalas síkornamentum, már több rajztudást követelt, amely igények az ezt követő díszítőstílusokban mindegyre növekedtek. Hiszen már eddig is úgy adta meg a mesterszedő munkájának

a változatosságot, hogy maga készített céljának megfelelő ornamentumot.

A könyvnyomtatás díszítésének jövőjében — vagy jobban mondva már jelenében is — a fő feladat mégis csak a művész-kezekre hárul. A figurális díszítés általában túlnyomó és a nyomdai ornamentumok kisebb részét is ez adja, de az eddigi módszertől eltérőleg már nem a betüöntők közvetítésével jut el hozzánk, hanem közvetlenül.

Ne gondoljuk, hogy a művészi közremunkálkodás révén a mesterszedő munkaköre megrövidül. Éppen nem! Sőt éppen a minél bőségebb művészi közremunkálkodás fogja mindinkább emelni szakunk színvonalát, mert éppen úgy, mint a litográfánál: ezek adják majd a mintákat, amelyek szerint dolgozhatunk, vagy legalább is bőséges motívum-kincshez juthatunk, mert mindenkor a mesterszedő dolga marad a könnyebb ornamentális díszítések megrajzolása, vagy a művészi rajzok kiegészítése az adott munka viszonyaihoz képest.

Említettem már fentebb, hogy a közvetlen rajzolt díszítés korántsem új munkaköre a mesterszedőnek, hiszen már jó ideje igyekszik munkájában olyanformán teremteni változatosságot, hogy a markánsabb rajzvonalú ornamentumokat különféle anyagba vési. Csakhogy ma az a téves vélemény uralkodik szaktársi körökben, hogy az ilyen munkának csak úgy van műbecse és praktikus értéke, ha a szedő önmaga vési ezt valamely nyomtatásra alkalmas anyagba. Pedig az ilyen vésés legtöbb esetben csak önkínzás; a segedelmével készült dúc jóval drágább, mintha cinkmaratás útján készült volna és mégsem olyan pontos, nem olyan szabályos. Sokkalkényelmesebb, könnyebb és gyorsabb a rajzoló-ceruza kezelése, mint a vésőé, azonkívül nem vagyunk annyira a vastag vonalához kötve, mint a vésésnél.

A ma divatos vonalas díszítés a rajzolást nagyon megkönnyíti. Már magában az egyenes vonalnak rajzban való alkalmazásakor is olyan tág tér kínálkozik, aminő szedésnél aligha volna lehetséges. Így az 1-ső ábrán bemutatott írószerárjegyzék címének vázlatos rajza csupán egyenes vonalokból áll és csak a tartalom embléme-os kifejezése végett rajzoltatott a lúdtollas tintatartó.

Különösen a mozgalmasabb vonalokból álló díszítmények rajzolása ad kedvező eredményt, mert

elesvén az egyenes vonalak merevsége, a rajz sokkal kellemesebb hatású, mint az egyenes vonalakból szedett díszítés. Példaképpen a 2. ábra rajza van a 3. ábrán vonalakból szedve.

Mindenesetre e szerény mintánál is szembetűnő, hogy a megszedés sokkal több fáradsággal jár, mint a megrajzolás és mégis jobb a rajzolt minta a maga élénk, mint a szedett minta a maga merev vonalaival.

A 2. ábrabeli rajzról könnyen megfigyelhetjük az e rajzról készült klisének többszöri használhatóságát; ugyanis csupán a konturok párhuzamos vonalait rajzolva meg és készíttetve el, következőkép használható:

- a) csupán a konturvonalak nyomtatnak;
- b) a konturvonalakon kívül a papiros egész fölületére alapot nyomtatunk, hogy így a vonalközök a papiros színében csíkosan emelkedjenek ki;
- c) úgy mint az ábrán van: a vonalközöket intarzikusan nyomtatjuk, azaz a konturvonalakat mélyebb, a vonalközöket pedig élénkebb színnel.

Megjegyzendő, hogy ezzel még távolról sincs kimerítve az egy és ugyanazon rajzról készült klisének többszöri használata; az. adott körülmények szerint ez még nagyon sokféle módon történhetik.

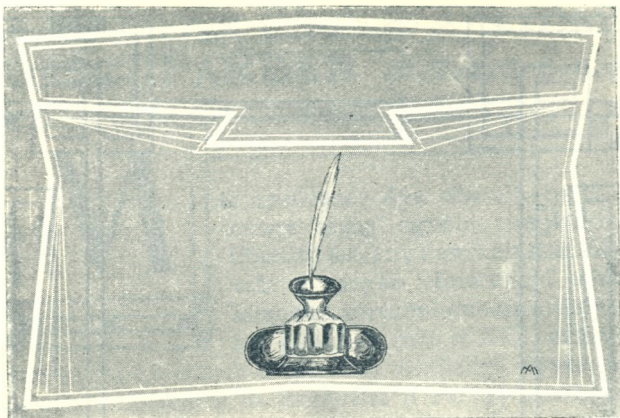
A nyomtatványok díszítéséneke cikkben említett módja a magyar-motivumos díszítést is elterjedtebbé fogja tenni. Persze legfontosabb feladat az, hogy mesterszedőink folyton haladjanak a rajztudásban.

AUGENFELD M. MIKSA.

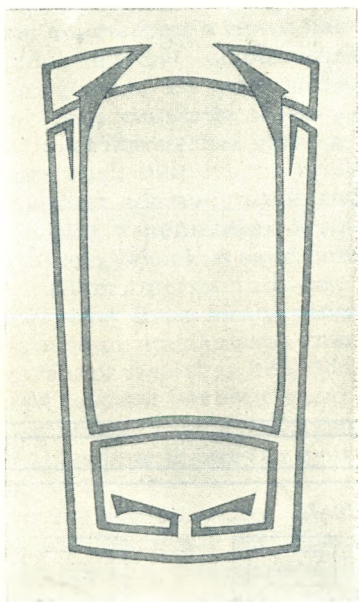
HOGY VALAMELY PAPIROS FAANYAGOT TARTALMAZ-E: arra a kémikusnak könnyű ráakadnia. Kémiai vegyületek bizonyos színűre festik a fát tartalmazó papirost, még pedig:

Floroglucin és sósav	vörösre
Anilinszulfát	sárgára
Naftilamin	narancssárgára
Antracén-hidroklorid	vörösre
Sósavas fenol	kékes-zöldre
Pirol és sósav	biborvörösre
Pirogallol cinnklorid	sötét ibolyára
Difenilamin és kénsav	narancssárgára
Dimetilparafenilendiamin	vörösre.

VALENTA UTÁN: SZT.

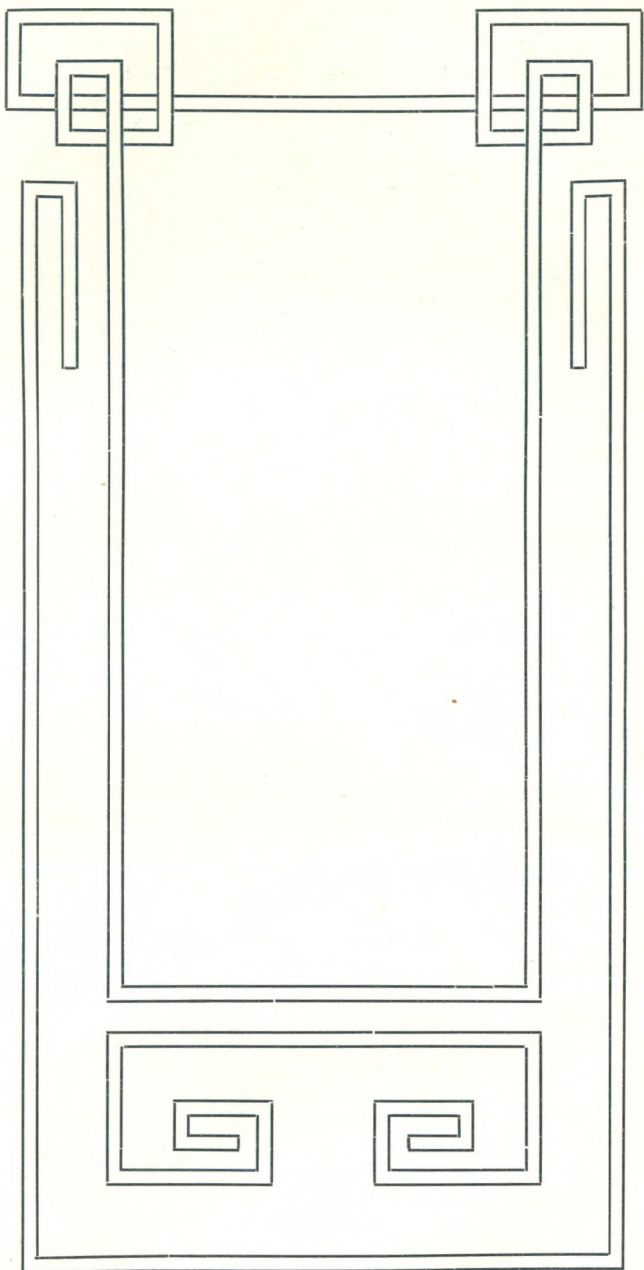

1. ábra.

2. ábra.

3. ábra.

Augenfeld M. Miksa „A RAJZOLÁS SZEREPE
A KÖNYVNYOMTATÁSBAN“ című cikkéhez

